

Inleiding: Thema 200 jaar DNB

Job Swank

Crisis. Dat was het in 1814 toen De Nederlandsche Bank werd opgericht door Koning Willem I. De Franse overheersing was zojuist ten einde gekomen, maar het nieuwe Nederland was in feite failliet. De staatsschuld moest getiërceerd worden. In deze turbulente tijden had Nederland een nationale bank nodig om de economie weer op gang te helpen. Koning Willem I had daarbij een instelling voor ogen die door kredietverlening de economie weer op de been hielp en die door de uitgifte van bankbiljetten voor een uniform ruilmiddel zorgde. DNB werd zo tot hoedster van wat door de Fransen tot eenheidsmunt was gemaakt, de gulden.

Aanvankelijk bleef de invloed van DNB vooral beperkt tot Amsterdam. Mensen vertrouwden de nieuwe bankbiljetten nog niet helemaal en gaven de voorkeur aan munten, die in Utrecht werden geslagen. Maar mettertijd groeiden de reikwijdte en het takenpakket van de bank, mede door de opbloeiende economie en de invoering van de Bankwet 1863, die DNB opdroeg haar vleugels geografisch uit te slaan. Met de Bankwet van 1948 werd DNB verantwoordelijk voor het op peil houden van de waarde van de gulden – het monetaire beleid – en dus ook formeel de hoedster van de gulden. Daarnaast kreeg DNB verantwoordelijkheid over het betalingsverkeer en banktoezicht. Na de fusie met de Pensioen- en Verzekeringskamer in 2004 kwam daar het toezicht op de pensioenfondsen en verzekeraars nog bij.

DNB werd tweehonderd jaar geleden opgericht als ‘compagnieschap zonder firma’, een voorloper van de tegenwoordige naamloze vennootschap, met de Staat als aandeelhouder. Toch kent DNB van oudsher een behoorlijke mate van autonomie. DNB-president Marius Holtrop gaf in 1964 een treffende beeltenis: ‘Er is op het schip van de Staat maar één kapitein, en dat is de regering. Maar de wetgever heeft (...) voorgeschreven dat in het zo moeilijke vaarwater van de monetaire politiek, het schip van de Staat gebruik dient te maken van de diensten van een loods. Die loods is De Nederlandsche Bank. (...) zoals iedere zeevarende weet, blijft, ook wanneer de loods aan boord is en de navigatie voert, de kapitein de laatste verantwoordelijkheid dragen.’

In de bijdrage van **Den Butter** valt te lezen hoe Holtrop met zijn normatieve monetaire analyse in de jaren 1950-1970 de koers van het Nederlandse monetaire beleid beïnvloedde, zo niet bepaalde. Maar de loods vernieuwde zijn navigatie-apparatuur. Na een advies van Duisenberg in 1969 werd een nieuwe onderzoekslijn opgezet, onder leiding van Fase. Doel was om te komen tot een econometrisch beleidsmodel, aangezien dergelijke modellen onder invloed van Tinbergen en CPB een steeds prominentere plaats in het beleidsdebat innamen. Den Butter geeft een

aardig kijkje in de keuken van modelbouwend DNB en de rol die diverse personen daarbij speelden, niet onbelangrijk in de hiërarchische organisatie die DNB zeker toen nog was. De voltooiing van het monetair-reële macromodel MORKMON in 1984 markeerde de overgang van de monetaire analyse à la Holtrop naar een modelmatige benadering à la Tinbergen.

De loods kreeg steeds meer autonomie, aan onafhankelijkheid van DNB werd steeds meer waarde gehecht. Dat is niet voor niets. Interventies door de politiek hebben in het verleden weinig opgeleverd. Door te dreigen met het aanwijzingsrecht dwong het kabinet in maart 1983 Nederlands laatste devaluatie af, tegen de wil van DNB. De devaluatie leverde echter niet de bedoelde impuls aan de Nederlandse economie op. In plaats daarvan straffen financiële markten Nederland door een hogere rentevergoeding op staatsobligaties te eisen. Sindsdien heeft de politiek nooit meer ingegrepen in het monetaire beleid.

Sinds 1 januari 1999 bepaalt de Raad van Bestuur van de Europese Centrale Bank in Frankfurt de monetaire beleidskoers. De onafhankelijkheid van de ECB is goed gewaarborgd in het Europese verdrag, een belangrijk punt voor Nederlandse beleidsmakers. Maar dat wil niet zeggen dat de Raad van Bestuur van ECB geen druk van buitenaf voelt. Al in de beginjaren maanden het IMF, de OESO, vakbonden, bedrijven en banken de ECB de rente te verlagen. ECB-president Duisenberg bleef stoïcijns onder de kritiek. “Ik hoor het wel, maar ik luister niet.”

Onder invloed van de financiële en Europese schuldencrisis hebben centrale banken moeten grijpen naar grootschalige onconventionele monetaire maatregelen. De politieke en maatschappelijke druk op de ECB is daardoor nog verder opgelopen. Daar komt bij dat de financiële crisis tot veranderende inzichten heeft geleid over de verschillende taken van een centrale bank. **Peeters** en DNB-president **Knot** betogen dat het ondermijnen van de onafhankelijkheid van centrale banken echter een gevaarlijke ontwikkeling is, aangezien ze daardoor minder goed in staat zijn om geloofwaardig beleid gericht op het bevorderen van prijsstabiliteit te voeren. Kennis bij het publiek over taken en verantwoordelijkheden van centrale banken, alsmede institutionele veranderingen kunnen helpen essentiële centrale-bankonafhankelijkheid te borgen.

De crisis heeft daarnaast de macro-economische wetenschap met de neus op de feiten gedrukt. Waar MORKMON in 1984 nog uitdrukkelijk beoogde reëel-financiële interacties te modelleren, daar werd de rol van geld in de moderne macro-economie verwaarloosd. De financiële wereld accommodeerde slechts. De crisis maakte echter duidelijk: of zo had de wereld niet in elkaar gezeten, of de wereld is fundamenteel veranderd. In zijn artikel spreekt **Berk** dan ook de hoop uit dat de financiële crisis ervoor heeft gezorgd dat geld weer een intrinsieke rol gaat spelen in de conjunctuurtheorie. Geld is een instrument om onzekerheid over de kredietwaardigheid van een tegenpartij weg te nemen, een belangrijke eigenschap in een economie met heterogene agenten met beperkte cognitieve vaardigheden. Ter geruststelling zij overigens opgemerkt dat de centrale-bankgemeenschap zo verstandig was nooit blind te vertrouwen op de nieuwste macro-economische

snuffjes in ontwikkeling, de oude kaarten en kompassen zijn altijd goed bewaard en in gebruik gebleven.

Crisis. Dat was het in 1814. Tweehonderd jaar later bevinden Nederland en Europa zich opnieuw in economisch zwaar weer. Bij het navigeren naar kalmer vaarwater komt veel terecht op de schouders van centrale banken, de ECB voert al lange tijd een ongekend ruim monetair beleid. Juist in zwaar weer is vertrouwen in de kwaliteiten van de loods van groot belang. Vertrouwen in de centrale bank is geen gegeven, maar hangt samen met de mogelijkheid tot onafhankelijk functioneren, het vermogen om voorbij de electorale horizon te kijken. Vervolgens moet het vertrouwen ook verdiend worden. Voor behoud van operationele onafhankelijkheid is het essentieel dat overheden bereid zijn hun economieën te moderniseren en hun financiën op orde te brengen. Alleen dan kan de centrale bank in vrijheid het monetaire beleid bepalen. Evenzeer van belang voor het behoud van vertrouwen is, zoals Peeters en Knot bespreken, dat het publiek realistische verwachtingen heeft van wat centrale banken doen en kunnen. Moge deze editie van TPEdigitaal daar een bijdrage aan leveren.

Auteur

Prof. dr. J. Swank is directeur Monetaire zaken en Financiële stabiliteit van De Nederlandsche Bank. Hij is verantwoordelijk voor de divisies economisch beleid en onderzoek, financiële stabiliteit, financiële markten, betalingsverkeer en statistiek & informatie.